

FAUST

Oyunun Analizi, Aslıhan Gökтуğ

Tiyatro oyuncusu Haydar Zorlu'nun solo performans olarak ortaya koyduğu "Faust"u izleme fırsatını 31.08.2012 gününün akşamı yakaladım. Gördüğüm kadarıyla Faust, kapalı gişe oynadı. Faust, seyirciye siyah bir sahne dekoru sundu ve buna rağmen seyircinin uykusunu getirmedi. Renk olarak karakterlerin sırasına göre - zaman zaman - sahneye yansıtılan kırmızı ve mavi ışıklar anlam bakımından bir çok kapı araladı dekora ise büyük bir artı sağladı. Kırmızı ve mavinin bütünlüğünün ancak siyah bir renk üzerinde sağlanabileceğini sergileyen oyun bize buradan da çıkarımlar yapmamız gerektiğini savundu. Bu başarının sahibi ise istisnasız yetenekli tiyatrocusu Haydar Zorlu'dur. Öncelikle Haydar Zorlu'nun bu tempoyu kendini oyuna adanmasından, solo performans sergilemesine rağmen sahnenin her köşesini ve karesini kullanmasından dolayı yakaladığını düşünüyorum. Bunun yanı sıra karakterlerin belli sahnelerde toplu bir şekilde bulunmasına rağmen oyuncu rolleri seyirciye gerekli ölçüde yansıttı ve o yükü hissettirmedi.

Oyunun başlangıcında ve Gretchen'in hapisanedeki sahnesinde oyuncunun Almanca konuşması eserin orijinalliğini bozmamasına ve tempoyu kaybetmemesine olanak sağladı. Kendi adıma söylemem gerekirse Almancam olmadığı için o şiirsel söylemi anlamasam da oradaki duyguyu en derinden hissettim. Girişteki Almanca kısmı yaklaşık 5 dakika kadar sürse de bende bir abartı duygusu yaşatmadı aksine beni oyunun içine sürükledi ve merakımı ateşledi.

Haydar Zorlu'nun kendisine göre uyarladığı Mephisto (şeytan); seyirciyi gerçekten memnun etmiş gözüküyordu. Zorlu, Mephisto'yu zaman zaman Almanca konuştu ve bu duruşunu Türkçe konuşurken aldığı duruştan daha çok yakıştırdım ona. Bunun nedeni, Almancanın sert ve gırtlaktan konuşulan bir dil olması ve bu konuşma sırasında aslında seyircinin kafasında - ona öğretildiği günden beri - var olan "Şeytan" (sert ve baskın bir üsluba sahip emredici bir varlık) görüntüsü ile çok fazla uyuşmasıdır. Oyuncu, Mephisto'nun içinde var olan sonsuz öfkesini sesine, hareketlerine ve sahnede duruşuna bizden sakınmadan aktardı. Fakat öyle bir öfke aktarımıydı ki bu, seyirci gizliden gizliye Faust gibi Mephisto'ya kanmaya başladı. Mephisto'yu canlandırırken oyuncunun ellerini önünde çaprazlaması, üstüne düşen kırmızı ışık ve aksan değişikliği karakterin sırasını hiç karıştırmadan takip etmemizi sağladı. Aynı zamanda Zorlu'nun seyirciyi Mephisto'nun dünyasına alması, Mephisto'nun Faust'un odasına geldiğinde etrafa saldırdığı kükürt kokusunu ve etrafı toz duman etmesini hissettirdiği sahneleri takdire şayandı.

Doktor Faust'un, oyuncunun gözünden bize yansıdığına geldiğimizde ise burada da büyük bir karakter analizi ile karşı karşıya kaldığımızı söylemek isterim. Faust Goethe'nin yarattığı şahane bir karakterdi evet ama onun tiyatroya uyarlanması da ancak bu kadar güzel olabilirdi. Büyük bilge Doktor Faust'un bilimin tüm dallarını - ilahiyata kadar - tek tek etüt etmiş olmasına fakat hala kendisini dinginliğe ulaşmış hissetmediğine, bitmeyen sitemkar cümlelerine, öfkesine, daha fazlası için

çabalamasına ve bu durumun getirisi olan bıkkınlığına - deliliğine - tavana kadar kitaplarla dolu olan, gün ışığının kirli camından büyük güçlkle içeri girdiği karanlık odasında şahit olduk. Faust, Mephisto ile tanışana dek bütün bunları birlikte yaşadık, oyuncunun sayesinde.

Mephisto Faust'u kandırırken bizde kandık onunla birlikte ve de ısrarla kanmak istedik. Çünkü Faust'u kendimize çok yakın hissettik ve aslında onu içimizde bir yerde bulduk. Mephisto'nun Faust'tan gizli bir şekilde seyirciye söylediği "O benimle geldiğinde her şey benim için çok güzel fakat onun için tam tersi olacak. Onu susuz, ışiksiz bırakacağım. Ama sanki burada kalsa ne olacak yine yerin dibine geçmeyecek mi?" tarzında bir cümle vardı. Bu cümle öyle bir gaza getiricilik özelliği taşıyordu ki seyirciye, Faust için gerçekten bu yolun doğru olduğunu hissettirdi.

Kısacası Haydar Zorlu'nun muhteşem canlandırması sonucunda Mephisto'ya Faust'tan önce inanmıştık bile. Oyuncu, Mephisto ile Faust arasındaki ilişkide Mephisto'nun Faust'un emrinde olduğunu yansıttı bana. Gerek gençliğine kavuşmak istediğinde gerekse aşık olduğu kızı istediğinde direkt Mephisto'dan yardım isteyen Faust'u, geri çeviremeyen Mephisto oldu hep. Bu durum, oyunun akışını kafamda oluşturduğumun biraz dışında gözüküyordu. Gerçekten acı çektiğini düşündüğüm Faust, istediğini yapmakta özgürdü. Gücü yetsin yetmesin zamanla tüm isteklerini Mephisto'nun yardımıyla yapmaya başlamış, adeta sınırsız bir özgürlük değneği elde etmişti.

Oyundan sonra düşündüğümde ilk tepkim "Gerçekten Bravo!" oldu. Bende Faust ile birlikte, girdiği o kuralları olmayan dünyada özgürlük değneğinin büyüüne kapılmış ve aslında sonunu tahmin edemediğim olayların çemberine hapsolmuşum. Benim için eserin yan konusu olan Aşk'ın masumluğuna inanmış ve bu uğurda sarf edilen çabaların şeytani boyutlarını anca oyunun sonlarına doğru anlamıştım. Anlaşılan Haydar Zorlu, Goethe ile ortak olmuş Mephisto'nun dünyası ile yaşadığımız dünya arasında ki zaman farkını oyunun içinde saklı tutmuştu. Bu durum oyunun sonunda bile bir fikri daha keşfetmemize neden oldu ve tempoyu artırdı. Bu analizi yapmaya çalışırken aynı zamanda şu cümle aklımda kendisini tekrarlayıp duruyor ve beni gülümsetiyor:

"Tüm bu hisleri solo bir performans yaşattı bana!"

Gretchen'dan bahsetmeden önce onun gerçekten al dudaklı güzeller güzeli bir kız olduğuna inandığımı söylemeliyim. Zorlu, Mephisto'nun çirkin olan sevimli suratını görmemizi sağlayabildiğine göre Gretchen'ın güzel yüzünün saf çizgilerini gösterebildiğine emin olabilirsiniz. Gretchen'da ne kadar saf ve küçük olursa olsun Mephisto'ya kanan bir karakter ne yazık ki. Ama o Faust gibi göz göre göre kanıyla bir belge imzalamadan bir tema altında Mephisto'ya inanan bir karakter. Bu tema Goethe tarafından "aşk" olarak adlandırılan tutku ve hazzın karışımı bir kavramdır. Tahminimce 16-17 yaşlarında olan Gretchen'ın özellikle de kiliseye aşırı derecede

bağlı bir anneye sahipken, inanç çemberinde büyümüşken, ne para ne de başka insan yoluyla Mephisto'ya kanması sağlanabilir. Bunu sağlayan tek şey "aşk" olur ve belki birazda mücevher... Gretchen'in kendi dünyasında kalıp Mephisto'nun dünyasına tam olarak geçiş yapmaması ona Faust'un çektiği acıdan daha fazlasını yaşattı. Çünkü bir tutku uğruna yitirdiği bakış açısı, olayların sonucunu planlayamamasına neden oldu. Yanlışlıkla annesini öldürmesi, abisinin Faust tarafından öldürülmesi, Faust'tan olan bebeğinin ölmesi onun akıl sağlığını bozdu ve aynı zamanda hapishaneye kapatılmasına neden oldu. Kimsesiz ve akli yitik bir insan olarak yaşam mücadelesi vermeye çalışması onun yanlışlıkla Mephisto'nun tuzağına düşmesinin sonucu oldu. Oyunun bu sahneleri, oyunun başında anlatıcının savunduğu

"Aşk dünyada ki her şeydir! Yaradılışımızın, yaşamımızı sürdürmemizin, hayatı sevmemizin nedenidir."

cümlelerini düşündürdü. Ve düşününce büyük bir ironinin varlığını hissettim. Genel olarak Gretchen'in yaşadıklarına baktığımızda şeytan ile aşkın sıkı bir bağı olduğunu görebiliriz. Fakat son sahnelerde Faust'un Mephisto sayesinde hapishanenin kapısını açması Gretchen'in dışarı çıkmaya "hayır" demesi aşkın şeytan ile yollarının kimi zamanda ayrılabilceğini bize gösterdi.

Faust'un, Gretchen'ı hapsoldüğü yerden kurtarmak için çözümler aramasına önceleri Mephisto pek yanaşmadı. Fakat düşündüğünde Faust artık onun yolunda olan bir insandı ve ona bu konuda yardım etmeliydi. Aynı zamanda Gretchen'in orada cezasına katlanmasının Tanrı'ya yönelik iyi huylu bir hareket olduğunu düşündüğü için sesli bir şekilde : "Onu oradan kurtarmalıyız!" dedi. Bunun üzerine Tanrı yukarıdan güçlü bir şekilde seslenerek "Gretchen zaten kurtuldu!" oyuna noktayı koymuş oldu.

Böyle ani bir nokta koyuş seyirciyi şaşırttı. Sahne kararmasına rağmen usta oyuncu Haydar Zorlu sahneye tekrar gelip selam verene kadar küçük bir şok durumu yaşadık. Kimseden çıt yok ve tek bir kişi bile alkışa başlamadı. Şimdi düşündüğümde bu durumu oyunun sonuna kadar aksamadan devam eden akıcı tempoya bağlıyorum. Ve eğer yazımı okuyorsa usta oyuncudan bizi 1-2 dakika geciken alkışımızdan dolayı affetmesini istiyorum. Seyirci, Tanrı'nın birden bire ortaya çıkmasına da muhtemelen şaşırdı. Fakat oyunun başından beri, Tanrı'nın somut bir rolü olmamasına rağmen; Mephisto'nun varlığı, aklımızın diyalektik hareketine neden oldu ve bu sayede oyun boyunca Tanrı'nın varlığını bize unutturmadı.

" Gretchen zaten kurtuldu ! "

Evet, Gretchen kurtuldu dedi Tanrı; ama bu farklı bakış açılarını üzerine çeken bir cümle oldu. Birinci olarak, Gretchen'in neden kurtulduğunu düşündüğümüzde; onun, aşkı uğruna saptığı bu şeytani yoldan, günahlarının diyeti olarak özgürlüğünü

sunmasıyla sıyrılmış oldu. Hem bu sayede Gretchen kendini Mephisto ve Faust'tan da kurtarmış oldu. Akıllarda kalan Faust'tan kurtulmasının doğru bir yol olup olmadığı sorusuna cevap olarak; Faust'un şeytana katıldığından beri tüm hazlarını gerçekleştirebilen biri olarak; sonsuzluk içinde yaşama şansı yakalayan ve olayların sonunu planlamaktan uzaklaşmış biri olduğunu; bu yüzden de şeytandan daha şeytan bir görünüme büründüğünü unutmamamız gerektiğini söylemek istiyorum.

Faust eser içinde gerek fiziksel gerekse ruhani açıdan tepeden tırnağa bir karakter dönüşümüne uğramıştır. İkinci olarak ise -Bu çok basit bir çıkarım ama insan düşünmeden edemiyor - zaman farkından dolayı Mephisto ile Faust, Mephisto'nun dünyasında Gretchen'ı kurtarma planları yaparken - şeytani planlar - gerçek dünyada zaman hızlı akıp gitmiş ve Gretchen dünyevi özgürlüğüne ulaşmış olabilir. Birinci çıkarımımın her açıdan daha mantıklı geldiğini düşündüğünüzü tahmin edebiliyorum.

Haydar Zorlu
SanatOdası/KunstRaum
Kulaksız Mah. Seferikoz Sok. No 5/13
Kasımpaşa, Beyoğlu TR-34440 İstanbul
haydar(@)zorlu.at
+90(0)533 479 40 97
www.sanatodasi.biz